

BEZPEČNOSTNÍ VÝZKUM V ČESKÉ REPUBLICE

Security research in the Czech Republic

Jiří Patočka, Mirka Bartoňová, Dana Novotná, Eva Soukupová, Lucie Šimková,
Lenka Štěchová, Zdeněk Venclík, Jana Židková

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra radiologie, toxikologie a ochrany obyvatelstva

Summary

Citizens of the Czech Republic are daily exposed to various situations in which their safety, health, life or property may be jeopardized. These situations must be adequately addressed not only at the level of municipalities and regions, but also at the state level. This work deals with the security research in the Czech Republic, its definition and focus, based on documents issued by the Government of the Czech Republic and professionals with an interest in the subject. It presents the way of analyzing and predicting security threats to our country and mentions the threats themselves, including their explanation. Furthermore, it mentions concepts such as securitology and defence policy of the Czech Republic after 1989. At the end, it clarifies several specific cases of security threats in order to get the picture, especially human trafficking, corruption situation and the threat of water shortage. Finalization of the article is happening at a time when almost the entire expanse of the Czech Republic was affected by extensive flooding. The experience gained by analyzing data show how realistic was the focus of security research for the State for the period 2010–2015 (BV II/1-VZ). Its elaboration was based on the needs of the new knowledge, practices and methods of distribution and in particular their use in practice in ensuring the security of important tasks related to the internal security of the state and its people. The objective of the program was determined on the basis of the research needs of individual ministries and other state institutions that fulfill the tasks in the area of internal security and protection of the population in the Czech Republic within the scope of their entrusted authority. The program also reflects an amendment to the promotion of research and development and has worked as a research and development program implemented by public tender.

Key words: *security research – security threats – corruption – human trafficking – defence policy – securitology*

Souhrn

Obyvatelé České republiky jsou každý den vystavováni různým situacím, ve kterých může být ohrožena jejich bezpečnost, zdraví, život nebo jejich majetek. Tyto situace musí být odpovídajícím způsobem řešeny nejen na úrovni obce nebo kraje, ale i na úrovni státu. Tato práce se zabývá bezpečnostním výzkumem v České republice, jeho definicí a zaměřením vycházejícím z dokumentů vydávaných vládou České republiky a odborníky, kteří se zajímají o toto téma. Přibližuje způsob analýzy a predikce bezpečnostních hrozeb na našem území a uvádí samotné hrozby, včetně jejich vysvětlení. Dále pak připomíná pojmy jako např. securitologie a obranná politika České republiky po roce 1989. Závěrem pak přibližuje několik konkrétních případů bezpečnostních hrozeb pro vytvoření představy, a to zejména obchod s lidmi, korupční situace a hrozbu nedostatku vody. Finalizace článku se odehrává v době, kdy Českou republiku zasáhly téměř na celém území státu roz-

Submitted: 2013-06-04 • Accepted: 2013-11-04 • Published online: 2013-12-20

PREVENCE ÚRAZŮ, OTRAV A NÁSILÍ: 9/2: 172–180 • ISSN 1801-0261 (Print) • ISSN 1804-7858 (Online)

sáhlé povodně. Zkušenosti získané analýzou dat ukážou, jak realisticky byl zaměřen Bezpečnostní výzkum pro potřeby státu na období let 2010 až 2015 (BV II/1-VZ). Při jeho tvorbě se vycházelo z potřeb nových poznatků, postupů a metod jejich šíření a zejména jejich využití v bezpečnostní praxi při zajišťování významných úkolů spojených s vnitřní bezpečností státu a jeho obyvatel. Cíl programu byl stanoven na základě výzkumných potřeb jednotlivých rezortů a ostatních státních institucí, které v rámci svěřené působnosti plní úkoly v oblasti vnitřní bezpečnosti a ochrany obyvatelstva České republiky. Program také reflektuje návrh novely zákona o podpoře výzkumu a vývoje a byl zpracován jako program výzkumu a vývoje realizovaný veřejnou zakázkou.

Klíčová slova: bezpečnostní výzkum – bezpečnostní hrozby – korupce – obchod s lidmi – obranná politika – sekuritologie

ÚVOD

Každá lidská společnost se setkává s netypickými, mimořádnými událostmi, např. výbuchem v domě, hromadnou dopravní nehodou, únikem nebezpečné látky do ovzduší, s ozbrojenou loupeží atd. Tyto události ohrožují životy, zdraví, majetek i životní prostředí, můžeme říci, že ohrožují bezpečnost v našem bezprostředním okolí, státě. Na druhé straně existují státní instituce a organizace, které mají za úkol zajistit ochranu obyvatelstva a jeho bezpečí. Nejvýznamnějším prostředkem v procesu ochrany obyvatelstva je stát nebo integrovaný záchranný systém. Aby tento systém mohl obyvatelstvu poskytnout odpovídající pomoc v okamžiku potřeby, je nutné provést řadu analýz a zkoumání – bezpečnostní výzkum. Proto by se nemělo stát, že na událost, která bývá poměrně častá, nebude adekvátní reakce, a naopak událost, která u nás nemá předpoklady proběhnout, bude materiálně a finančně nadhodnocena.

Tato práce byla zpracována metodou literární rešerše. Vybrané relevantní informace jsou částí rozsáhlých témat, které není možné v tomto krátkém článku obsáhnout. Cílem této práce je tedy zejména informovat o existenci bezpečnostního výzkumu a hrozeb v České republice, případně vzbudit zájem čtenářů o toto téma a dát jim tak další možnosti k zamyšlení.

Bezpečnostní výzkum České republiky

Na začátku bychom si měli položit otázku: „Co je vlastně bezpečnostní výzkum?“ V závěrečné zprávě ESRAB (European Security Research Advisory Board) je bezpečnostní výzkum definován jako „výzkumné aktivity, jejichž cílem je identifikace, prevence, příprava a ochrana proti nezákonným jednáním nebo jednáním úmyslně poškozujícím evropské společenství, lidské bytosti, organizace nebo struktury, hmotné i nehmotné statky a infrastruktury včetně zmírnění důsledků a operační

kontinuity po takovém jednání (také aplikovatelné v případě přirozených nebo průmyslových pohrom)“⁴. V České republice tato definice dala základ pojmu „bezpečnostní výzkum“. Tím se chápe vědecké zkoumání a experimentování, jehož cílem je dosažení takové poznatkové, technické a technologické úrovně, která umožní České republice si získat, osvojit, udržet a rozvíjet schopnosti potřebné pro zajištění bezpečnosti státu a obyvatel (Meeting the challenge: the European Security Research Agenda, 2006; Žampachová, 2012).

Podle Bezpečnostní strategie České republiky je hlavní funkcí státu zajištění bezpečnosti občanů. Aby tato bezpečnost byla zajištěna, musí být identifikovány hrozby, naplánovány krizové scénáře a chráněna kritická infrastruktura důležitá pro chod státu. Jednou z nejvýznamnějších částí kritické infrastruktury je energetická infrastruktura, do které spadá elektrizační soustava České republiky a evropská kritická infrastruktura ovlivňující přenos elektrické energie po Evropě. Výpadek takového prvku přináší významný dopad na funkčnost státu a přináší velké ekonomické dopady pro postižený region. V rámci bezpečnostního výzkumu probíhajícího v České republice jsou vypisovány výzkumy podporující zabezpečení těchto prvků (Brehovská, 2011). Možností, jak hrozbám předcházet, je implementace a estimace bezpečnostního výzkumu do bezpečnostní politiky a zároveň je třeba patřičně identifikovat účel tohoto výzkumu a ustanovit kontrolní nástroje, které budou dohlížet na plnění předem stanoveného cíle (Žampachová, 2012).

Na přelomu tisíciletí a dále pak po teroristických útocích na USA se potřeba bezpečnostního výzkumu rapidně zvětšila, a to jak v České republice, tak v Evropské unii. Byla založena skupina Group of Personalities, která vytvořila most mezi civilním a obranným výzkumem a také spolupráci mezi jednotlivými členskými státy EU. Další program realizovaný v letech 2004 až 2006 byl PASR (Preparato-

ry Action for Security Research). Tento program již definoval priority bezpečnostního výzkumu a realizoval projekty formou veřejné soutěže a závěrečné zprávy ESRAB (European Security Research Advisory Board) a ESRIF (European Security Research and Innovation Forum), které se zabývaly hlavně dimenzemi bezpečnostního výzkumu a rozšiřovaly priority (Mezirezortní koncepce bezpečnostního výzkumu a vývoje ČR do roku 2015, 2008; Žampachová, 2012).

Do roku 2006 v České republice řešil bezpečnostní výzkum otázky v rámci ministerstva vnitra. V roce 2009 vydalo ministerstvo vnitra Mezirezortní koncepce bezpečnostního výzkumu a vývoje ČR do roku 2015 (dále jen Koncepce). Cílem této Koncepce je identifikace priorit a hlavních strategických směrů vývoje bezpečnostního výzkumu v ČR a rámcové vymezení efektivnosti využívání státní podpory výzkumu a vývoje v této oblasti. Podporou také bylo vyhlášení dvou programů – Bezpečnostní výzkum pro potřeby státu v letech 2010–15, který je realizován na základě veřejné zakázky, a Program bezpečnostního výzkumu ČR na léta 2010–15, který se poprvé v oblasti bezpečnostního výzkumu specializuje na veřejnou soutěž (Mezirezortní koncepce bezpečnostního výzkumu a vývoje ČR do roku 2015, 2008; Žampachová, 2012).

Národní bezpečnostní výzkum je pod správou Ministerstva vnitra ČR, spadá pod odbor bezpečnostního výzkumu a policejního vzdělávání, sekce bezpečnostního výzkumu. Tento odbor byl vybudován „na zelené louce“ v roce 2009, dohlíží na plnění Koncepce a cíle programu. Vyhláší také veřejné zakázky a veřejné soutěže v oblasti bezpečnostního výzkumu, které financuje z rozpočtové kapitoly státního rozpočtu. Bezpečnostní výzkum na vysokých školách a ve výzkumných institucích je podporován i z institucionálního příspěvku, který je neustále sledován a přepočítáván dle uplatněných výsledků v registru informací o výsledcích výzkumných organizací (Žampachová, 2012).

Analýza a predikce bezpečnostních hrozeb a rizik

Analýza bezpečnostních hrozeb a rizik je východiskem pro bezpečnostní politiku státu. Pro efektivní fungování bezpečnostní politiky státu je nutné včasné a správné vyhodnocení hrozeb a rizik, ať reálných či potencionálních. Klíčovým podkladem pro zvolení strategie zachování jsou výstupy z této analýzy. Analýza bezpečnostních hrozeb a rizik je součástí bezpečnostních studií, které jsou v České republice poměrně mladým a rozvíjejícím se oborem. Česká republika se v současnosti může chlubit

stabilní bezpečnostní situací, jež je výsledkem reakcí na dramatický vývoj bezpečnostního prostředí v minulosti (Frank, 2002).

Celý proces řízení rizik, tzv. risk management, se skládá z mnoha úkolů. Jedním z nich je analýza hrozeb a rizik, která je definována jako proces identifikace hrozeb a jim přiřazeného rizika (tj. pravděpodobnost výskytu, závažnosti hrozby). Je tedy základním kamenem pro úspěšné řízení rizik (Smejkal, Rais, 2003).

Analýza a predikce bezpečnostních hrozeb a rizik je svými postupy obdobná jako metody, které se k tomuto účelu využívají i v jiných oblastech, jako jsou například obory ekonomické. Při analýze hrozeb a rizik existují různé postupy, varianty, soubory jednotlivých kroků, které se uplatňují při hledání vhodných metod k eliminaci nebo alespoň minimalizaci daných hrozeb a rizik (Frank, 2006).

Samotná analýza a predikce hrozeb a rizik je rozdělena do několika kroků. Vstupním údajem je identifikace chráněného zájmu, konkrétní určení předmětu ohrožení a ochrany. Stanovení hodnoty chráněného zájmu je dalším krokem analýzy rizik. Často se jedná o finanční ohodnocení daného předmětu a o rámcový údaj o ceně možných protipatření – stanovení hranice přijatelné ceny nákladů na záchranu předmětu. Další potřebnou informací jsou údaje o hrozbách ohrožujících daný chráněný zájem, tedy určení konkrétního zdroje škody, možností jeho působení a jeho vztahu k objektu. Následným krokem je stanovení míry rizika konkrétní hrozby; výchozí data mají buď relativní, nebo absolutní charakter. Při procesu analýzy hrozeb a rizik je vždy důležité zvažování nejhorší varianty hrozby – veškeré možné důsledky při maximálním působení hrozby (Frank, 2006).

Při kvalitním zpracování jsou výsledky vyplývající z analýzy hrozeb a rizik dokonalým vstupním nástrojem pro proces řízení rizik, který spočívá v nalézání metod pro snižování rizik. Jasným cílem procesu je ochrana hodnot, u kterých jsou jejich poškození nebo ztráta brány jako výrazná škoda (Frank, 2006).

Na analýze a predikci bezpečnostních hrozeb a rizik se v České republice podílí v dnešní době mnoho institucí, které tím mají velký vliv na bezpečnostní politiku státu. Působí zde instituce specializované, jako jsou například zpravodajské služby, ale také jsou využívány jiné prvky bezpečnostních skupin, které se tak stávají nedílnou součástí přísunu informací o bezpečnostních hrozbách a rizicích. Výzkum hrozeb a rizik je interdisciplinárním oborem, čím dál více se do něj zapojují osoby a organi-

zace z různých odvětví veřejných oblastí. Přestože se jedná o oblast velice specializovanou, své místo zde má i laická veřejnost. Nicméně bezpečnostní obory stále zůstávají především v působnosti odborníků z vědeckých či akademických a jiných institucí zřízených pro tento účel (zákon č. 153/1994 Sb.; Zpravodajské služby, 2010).

Zpravodajské služby mají základní úlohu při analýze a predikci bezpečnostních hrozeb a rizik. Základní funkcí těchto služeb je včas odhalit hrozby a rizika, ty dále analyzovat a tato data poskytnout rozhodovacím institucím. Zpravodajské služby mají prostředky a pravomoci pro získávání informací, ke kterým se obvyklými cestami nelze dostat. Rostoucí význam zpravodajských služeb posledních let lze připisovat boji s mezinárodním terorismem. Činnost zpravodajských služeb v České republice uvádí do souladu vláda, která je i odpovědným orgánem. Zpravodajské služby pracující v tomto státě jsou Bezpečnostní informační služba, Vojenské zpravodajství a Úřad pro zahraniční styky (zákon č. 153/1994Sb.; Zpravodajské služby, 2010).

Ostatní instituce, které se zabývají výzkumem mezinárodních vztahů a tím se v jistém smyslu zabývají i bezpečnostním výzkumem, lze dělit do dvou skupin. První skupina čítá instituce, které jsou financované a podporované státem – Ústav mezinárodních vztahů (v gesci Ministerstva zahraničních věcí ČR), Centrum pro sociální a ekonomické strategie (v gesci UK Praha), Institut ochrany obyvatelstva (v gesci Ministerstva vnitra – generálního ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR) a další. Do druhé skupiny lze zařadit občanské organizace, jejichž finanční příjem je tvořen dary a granty, např. Europeum – Institut pro evropskou politiku a jiné (Waisová, 2002).

Bezpečnostní hrozby

Bezpečnostní strategie jako dokument vlády se zabývá zájmy České republiky a hrozbami, které ji mohou zasáhnout, a ty jsou následující:

- *Terorismus.* Pravděpodobnost ohrožení chráněných zájmů skupinami s násilně prosazovanou ideologií hrozí i v České republice.
- *Šíření zbraní hromadného ničení a jejich nosičů.* Tyto zbraně, které mohou nést konvenční i nekonvenční nálože, jsou schopny zasáhnout území České republiky z velkých dálek. To je důvod představující značné riziko pro Českou republiku, ale i celou euroatlantickou oblast, proto je důležité realizovat opatření zabraňující šíření těchto zbraní.

- *Kybernetické útoky.* Kybernetické útoky se v poslední době i nebývale rozšířily na naše území. Může se jednat o novátorský způsob vedení války, který nemá přímý účinek na životy obyvatel, ale může působit destabilizačně.
- *Nestabilita a regionální konflikty v euroatlantickém prostoru a jeho okolí.* Tyto neřešené spory mohou postupem času gradovat v ozbrojené útoky.
- *Organizovaný zločin a korupce.* Tato celosvětová hrozba zasahuje Českou republiku, ale i celou Evropskou unii. Rozsáhlé sítě kriminalistů mohou proniknout do všech struktur státu – státní správu nevyjímajíc. A tím pádem může korupce a organizovaný zločin ohrozit ekonomiku, ale i důvěryhodnost státních orgánů.
- *Ohrožení funkčnosti kritické infrastruktury.* Prvky kritické infrastruktury, definované krizovým zákonem, jsou nezbytné pro chod státu a vzájemně propojeny, proto je jejich chod pro funkci státu nepostradatelný.
- *Přerušování dodávek strategických surovin nebo energie.* Novodobá společnost je bezpodmínečně závislá na strategických surovinách a energii. Z tohoto důvodu pramení boj o surovinovou soběstačnost a nezávislost na okolních státech. Státy vytvářejí zásoby těchto surovin pro překonání období případného nedostatku.
- *Pohromy přírodního a antropogenního původu a jiné mimořádné události.* Tato hrozba bezprostředně ohrožuje zdraví a životy a případně jiné chráněné hodnoty státu (Bezpečnostní strategie ČR, 2011).

Sekuritologie

Jedná se o nauku, která se zabývá zejména otázkami bezpečnosti. Jsou zde hledány vztahy mezi bezpečností a vývojem lidstva, ochranou obyvatelstva a bezpečností technických, technologických, ekologických, biologických a jiných systémů, vztahy k vojenství, terorismu atd. Dle Janošce vznikla tato věda s vývojem společnosti a vývojem našeho poznání. Procházíme významným obdobím, kdy si na celé planetě začínáme stále více uvědomovat, že modernizace našeho bytí má své následky a mohla by znemožnit snadné žití další generace. Sekuritologie nemá národní, ale nadnárodní rozměr. Volba názvu vědní disciplíny ji řadí k jednoslovným výrazům, které mají vyjadřovat podstatu svého předmětu. Následují jednoslovné vzory, kterými jsou například archeologie, biologie, ekologie, filologie, geologie, kriminologie apod. (Janošec, 2007).

Mnoho odborníků se však právem domnívá, že sekuritologie není žádná „věda“, protože dokládá pouze objevování již dávno objeveného nebo že nemá metodologickou původnost. Jinými zmiňovanými důvody jsou například totální irelevance nově prosazovaného oboru „sekuritologie“, kterou dokládá už nulová orientace v lingvistických kritériích. Nejasnými jsou také předmět výzkumu nového oboru, paradigmatická základna a zejména hodnota přidaná nad rámec již etablovaných disciplín (Kříž et al., 2007). Nicméně s termínem sekuritologie (securitology) se v souvislosti s bezpečnostním výzkumem často setkáváme a považovali jsme za nutné o něm pohovořit.

Obranná politika

Obrannou politiku lze obecně chápat jako proces, ve kterém dochází k tomu, že subjekty zákonodárné moci a moci výkonné definují úkoly, cíle a jejich priority za účelem zajištění obrany státu a stanoví zásady pro výstavbu, rozvoj a použití obranného systému. Ve smyslu zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších ústavních zákonů (1993), je vrcholným orgánem výkonné moci vláda, která také obrannou politiku primárně vytváří a prosazuje.

Činnost a působnost vlády, Ministerstva zahraničních věcí, Ministerstva financí, Ministerstva obrany a Ministerstva vnitra ČR je v oblasti realizace a tvorby obranné politiky v současnosti dále upravena ústavním zákonem č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti ČR, a zákonem č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany ČR (Tůma et al., 2009).

Obranná politika jako taková má nadrezortní povahu. Měla by tedy mít dlouhodobou platnost a z tohoto důvodu vyžaduje určitý stupeň politické shody s nutností účinné koordinace. Při její tvorbě by měla být v určité míře brána v potaz i celospolečenská diskuse nad konkrétními kroky a opatřeními, které v jisté míře mají vztah k zajišťování bezpečnosti a obrany, neboť jejich praktická realizace se týká všech občanů našeho státu. Měla by vycházet z bezpečnostních zájmů státu, jeho možností a v neposlední řadě z jeho mezinárodního postavení (Pernica, 2007).

Stát jakožto referenční objekt obranné politiky má v našich konkrétních podmínkách od roku 1989 velmi zajímavý vývoj, který byl ovlivněn jak mezinárodněpolitickými a vnitropolitickými změnami, tak rovněž i samotnými bezpečnostními změnami (Tůma et al., 2009).

Na základě retrospektivního zhodnocení vybraných faktorů, které ovlivnily formulování obranné politiky státu, a výstavby účinného systému obrany

státu bylo možné identifikovat v období od konce roku 1989 do roku 2009 následující čtyři vývojové etapy:

1. *Demokratizace* – období demokratizace armády od listopadu roku 1989 až po konec roku 1992, kdy došlo k samotnému rozdělení státu.
2. *Integrace* – probíhala v období příprav ČR na přistoupení k Severoatlantické smlouvě 12. března 1999.
3. *Reformy* – vedly k vytvoření plně profesionální armády a naplnění prvopočátečních operačních schopností armády v roce 2006.
4. *Transformace* – vznik úsilí o vytvoření moderní armády s expedičními schopnostmi. Proces tzv. další transformace byl započat v roce 2007 a rozplánován do roku 2018 – armáda by měla dosáhnout stavu potřebného pro naplnění politicko-vojenských ambicí v souladu s Vojenskou strategií z roku 2008.

Všechny výše již zmíněné etapy vývoje politiky a změn ve výstavbě armády jsou spojeny s významnými milníky historického vývoje České republiky (Tůma et al., 2009).

Obchod s lidmi

I když se zdá, že problematika obchodu s lidmi je již dávno přežitá, stále se lidská bytost stává důležitým obchodním artiklem. Jak vyplývá ze studie zveřejněné na serveru ColorLines.com, otroctví položilo základy moderního mezinárodního ekonomického systému. Příčinu hledejme v propracované logistice dopravy milionů otroků z tzv. černého kontinentu, jejich přerozdělování, obchodu s nimi a za tím účelem vzniklé mezinárodní finanční a distribuční sítě. Ze zisku z této činnosti bohatla a rostla města – např. Liverpool nebo Manchester. Dovážení otroků z Afriky bylo ryze prozaické. Otroci nebyli nekvalifikovanou pracovní silou, nýbrž odborníky ve svém oboru. Excelovali například ve zpracování zlatých rud, v pěstování subtropických plodin apod. Francie zbohatla na pěstování cukru Afričany na Haiti. Během 350 let historie New Yorku byly jedněmi z nejvýnosnějších podnikatelských aktivit tamních firem investice do otroctví. Do ekonomiky založené na otročké práci tekly peníze z newyorských bank, mezi něž patřila například finanční instituce JP Morgan Chase či New York Life. Banka Lehman Brothers, která zkrachovala po kolapsu amerického trhu s nemovitostmi v roce 2008, vznikla z otrokářské ekonomiky v Alabamě. Otroctví bylo pro New York tak důležité, že město bylo jedním z nejsilnějších stoupců otroctví na Severu (Lorenc a kol., 2013).

Teprve letos zrušil otroctví poslední americký stát Mississippi. Kvůli administrativní chybě trvala ratifikace téměř 150 let. Ve světě nalezneme 27 milionů otroků, což je o dva miliony více než v roce 1860. Nejčastějším důvodem, jak se lidé dostali do pozice otroků, je špatná platební morálka jejich půjček. Podle zprávy nadace SumAll Foundation žije většina otroků na jihu Asie. Tito otroci stojí kolem 60 dolarů. Pokud jsou získáni ilegálním obchodem, tak se jejich cena naopak v průměru vyšplhá na 1 910 dolarů. Jestliže se dnes z lidí stanou otroci, vydrží v této situaci v průměru šest let. Poté buď utečou, splatí dluhy, nebo zemřou. Cena otroků za posledních 150 let nepatrně vzrostla. V průměru se zvedla ze 134 dolarů v roce 1860 na dnešních 140 dolarů. Jak dodává list The New York Times, otrok v Brazílii, který vyrábí cihly, vydělá svému majiteli celkem 8 700 dolarů, v Indii to jsou 2 tisíce dolarů. Sexuální otroctví vynáší v Thajsku 18 tisíc dolarů a v Los Angeles 49 tisíc dolarů. Návod, jak otroka získat, je jednoduchý: je třeba mu půjčit 160 dolarů s úrokem 60 procent. A poté umožnit jeho rodině, aby dluhy splatila tím, že bude pro věřitele dva roky pracovat. Během této doby jim musí být půjčeno dost dalších peněz na to, aby si mohli zakoupit potraviny a nezbytné léky. Vysoká sazba zaručí, že ve skutečnosti bude otrok pro věřitele pracovat alespoň šest let. Poté je třeba počkat několik měsíců, kdy rodina opět vyhladoví, a následně jí znovu půjčit 160 dolarů. Celý proces se pak opakuje (Lorenc a kol., 2013).

V České republice se zabývá problematikou obchodu s lidmi Ministerstvo vnitra ČR, které vydalo v roce 2012 Národní strategii boje proti obchodování s lidmi v České republice na období 2012–15, podle které se cíle dělí na čtyři základní pilíře – Partnerství, Podpora a ochrana obětí, Postih pachatelů a Prevence (Národní strategie boje proti obchodování s lidmi v ČR pro období 2012–15, 2012).

Oběti obchodu s lidmi pocházejí většinou z Ukrajiny a Vietnamu, dále pak i ze Slovenska, Ruska, Moldávie a Mongolska. Vyskytují se případy i obětí z Nigérie, Hondurasu a Brazílie (Horáková, 2004).

I po vstupu ČR do Evropské unie existuje obchod s českými ženami za účelem sexuálního vykořisťování do zahraničí. Aktuální jsou případy sexuálního vykořisťování partnerem nebo i pasákem spojené s domácím násilím a ekonomickým vykořisťováním prostřednictvím půjček. Počty obětí se pohybují každoročně kolem 30 (MV: Odbor bezpečnostní politiky, 2010).

Hrozba nedostatku vody v České republice

Existuje jistá pravděpodobnost, že se i Česká republika bude v budoucnosti potýkat s nedostatkem vody jak pitné, tak i užitkové. Vzhledem k poloze České republiky a faktu, že územím neprotékají žádné významné vodní toky, je náš stát víceméně závislý na množství spadlých srážek. Ubývání srážek na našem území má souvislost se změnou klimatu, tvrdí přírodovědečtí odborníci. Nedostatek vody dále souvisí i s jejím znečišťováním, na kterém závisí množství kvalitní vody. V Bezpečnostní strategii ČR je tato problematika zmíněna okrajově. Ministerstvo zemědělství nedostatek vody zmiňuje ve svých strategických dokumentech a označuje vodu jako limitující faktor pro růst produkce (Martinovský, 2009).

Korupce jako jedno z bezpečnostních rizik

Dlouhodobá schopnost růstu ekonomiky se odráží v konkurenceschopnosti českého hospodářství. Samotný růst je určen několika faktory, které se řadí do čtyř skupin: institucionální aspekty, mikroekonomické prostředí, hospodářské politiky s makroekonomickými trendy a vnější faktory. Mezi těmito faktory rozeznáváme aspekty, které mohou poukazovat na jejich nežádoucí fungování. K aspektům, které ovlivňují bezpečnost ve státě, patří i korupce, která je indikátorem neefektivního fungování institucí. Korupce je zde tedy chápána jako chování, které se odchyluje od „formálních povinností“ veřejné role pro soukromé (osobní, rodinné nebo skupinově orientované) zájmy, pro finanční zisk, a dále ji označuje jakékoliv chování, které porušuje pravidla za účelem zvyšování soukromého vlivu (Otáhal, 2006).

Existuje několik způsobů, jak korupční stav hospodářství hodnotit. Prvním empirickým ukazatelem korupčního vývoje jsou statistiky Ministerstva vnitra ČR. To se snaží o zachycení korupce na principu tvrdých dat zaznamenáváním řešených nebo odhalených korupčních trestných činů. Záznamy jsou pořizovány až od roku 1993. Statistika vedená MV je založena na evidenci trestných činů; nevhodou takové statistiky je vztah mezi tím, co se v byrokratické sféře reálně děje, a tím, co je schopna „spravedlnost“ dohledat. Korupce v byrokratickém řízení, což přiznávají i statistiky MV, je latentní fenomén. Obě strany, korumpovaní i korumpující, usilují o její maskování, proto nelze očekávat, že záznamy MV budou reflektovat realitu pouze tím, že vykážou již řešené nebo vyřešené trestné činy.

Dalším ukazatelem je pak výzkum Transparency International (TI). Ten pravidelně publikuje několik indikátorů korupce a patří mezi nejvýznamnější nadnárodní organizace, které se zabývají zejména zkoumáním korupce a komparací vlastních ukazatelů na mezinárodní úrovni. Od roku 1995 sestavuje nevládní nezisková organizace Transparency International tzv. Corruption Perception Index (CPI). V rámci CPI je za korupční jednání považováno „zneužívání veřejné moci k osobnímu prospěchu“, pohybuje se v rozmezí od 0–10, kde 10 je ohodnocení stavu s nejnižší mírou korupce. Je sestavován na základě dotazníků, jichž respondenty tvoří zejména političtí analytici, novináři, akademici, vrcholoví i střední manažeři a významné osobnosti podnikatelské sféry z domova i ze zahraničí. Rozmezí označuje rozpětí, v němž se může pohybovat hodnocení dané země. Údaj ukazuje, jak se hodnocení země může měnit v závislosti na přesnosti měření. CPI v sobě zahrnuje celkem 16 průzkumů a expertních posudků. Pro zařazení do indexu musí být země hodnocena alespoň třemi z nich. Různá šetření subjektivních hodnocení úrovně veškerého zneužívání veřejné moci k vlastnímu prospěchu v ČR jsou zde vložena do jednoho čísla. Výhodou tohoto indexu je, že je schopen zachytit vnímání korupce u zdroje, tedy u lidí, u nichž se předpokládá, že se s korupcí setkávají nejčastěji, nebo se mohou dokonce samotného obchodování s vládními privilegii účastnit. V rámci procesu získávání ale zároveň dochází k řadě korekcí pro zpřesnění informací. Existují i další ukazatele, které mohou popisovat vývoj korupce ve státě, např. domácí průzkum (Otáhal, 2006; Transparency International, 2011).

Politická korupce, ať se jedná o lobbying, financování politických stran, privatizaci státních podniků, tendry na vládní zakázky nebo korupci spojenou s licencováním, negativně ovlivňuje ekonomický růst. Během období transformace jsme měli možnost sledovat „odhalování“ několika případů politické korupce (Otáhal, 2006).

Během transformace bychom mohli najít více korupčních kauz, které vzbudily nebo měly vzbudit mediální rozruch. Jedna z nejvýznamnějších kauz ovlivňujících politickou stabilitu v zemi se odehrála v roce 1997 a týkala se financování politických stran, jehož neprůhlednost vyústila až ve výzvy koaličních partnerů k odstoupení premiéra a předsedy nejsilnější pravicové strany (ODS) ve čtyřkoalici Václava Klause. V první polovině devadesátých let začala být korupce zmiňována např. v souvislosti s osobou Viktora Koženého. Zakladatel společnosti Harvard Company and Consulting (HC&C) se stal

na počátku devadesátých let prostřednictvím první vlny kuponové privatizace majitelem mnoha z důležitých českých podniků. Reakcí Zemanovy vlády na předpokládanou zkorumpovanost privatizačního procesu podle předcházejících vlád byla akce „čisté ruce“, součástí programu boje proti korupci z roku 1998. Byl zřízen Výbor pro ochranu ekonomických zájmů v čele se Stanislavem Grossem. Výbor byl na jaře roku 2000 zrušen. Podle zprávy Evropské komise z roku 2000 úřady zřízené v rámci akce podstoupily žalobě 209 případů, z nichž 70 vyšetřovala policie; 18 kauz bylo zrušeno, 10 kauz bylo odloženo a pouze 6 bylo dotaženo k soudu. Mezi korupční kauzy řadíme i napojení vysoko postavených státních úředníků na organizovaný zločin. Rozsáhlé informace poskytované veřejnosti však mohou být značně zkreslené. Spekulace o korupčních praktkách často provází výběrová řízení na vládní privilegia. Přestože zde žádná korupční aktivita nebyla nikdy prokázána, je kauza kolem televize Nova minimálně důkazem, jak atraktivní může být přístup k vládním privilegii (Otáhal, 2006).

ZÁVĚR

Ve vyspělých zemích světa je problematika bezpečnostního výzkumu věnována systematická pozornost. Teroristické útoky, které se odehrály na území některých členských zemí EU a v USA, významně ovlivnily bezpečnostní strategii EU a jednotlivých členských států včetně ČR. Zajištění bezpečnosti státu je považováno za jednu z jeho základních funkcí. Aktivita ČR v oblasti bezpečnostního výzkumu vycházejí z unijního rámce vytvářeného zejména ESRAB, který připravil strategická doporučení a stanovil priority pro bezpečnostní výzkum EU a ESRIF, jehož úkolem je upřesňovat a konkretizovat cíle vyhlášené ESRAB. Současně plní úkoly na úseku komunikace mezi veřejnou správou a soukromým sektorem se zaměřením na oblast inovací.

Oblast bezpečnostního výzkumu a ochrany obyvatelstva se postupně dostává i na vysoké školy v ČR. Většina legislativních norem byla vytvořena a do právního systému začleněna teprve až po roce 2000. Je to prostor, kde se setkávají zdánlivě nesouvisející situace, jako výše zmíněné korupce, obchod s lidmi a nedostatek vody. Všechny tyto situace mohou nějakým způsobem ohrozit člověka. Na všechny tyto situace musí existovat odpovídající reakce. Informace plynoucí z médií bývají navzdory snaze zástupců státní správy často až zarážejícím způsobem nepřesné, a dokonce někdy i nepravdivé. Proto doufáme, že tento článek podníká snahu získat tyto informace i jiným způsobem.

Poděkování

Článek byl vytvořen v rámci vyučovacího předmětu
Metody výzkumné práce studentů magisterského

oboru Civilní nouzová připravenost ZSF JU v Českých
Budějovicích a je součástí výzkumného programu
VG20132015122.

LITERATURA

1. Bezpečnostní strategie ČR (2011). Praha: Ministerstvo zahraničních věcí. ISBN 978-80-7441-005-5.
2. Brehovská L (2011). Blackout. Kontakt. 13/1: 107–111. ISSN 1212-41.
3. Frank L (2002). Bezpečnostní politika. In: Zeman P. Česká bezpečnostní terminologie: Výklad základních pojmů. Brno: Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně.
4. Frank L (2006). Analýza a predikce bezpečnostních hrozeb a rizik v České republice. Brno. Dizertační práce. Masarykova univerzita.
5. Horáková M (2004). Trendy v zahraničních pracovních migracích v České republice v letech 1995–2004, Praha: VÚPSV. [online] [cit 2013-04-27]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/cgi-websnt/fu.wis?dbn%5Et4000=epccicso&gizmo%5Et4001=aw-1250&prefix%5Et4002=AU=&pft%5Et4003=*@depccicso.pfg&letdisp%5Et4006=BEG&jump%5Et4501=generic&db%5Et4700=gen&lang%5Et4902=CZ&name%5Et4903=EPCCIC-SO&ct1%5Et4921=GA&thead1%5Et4922=CLASS=tabulka1%20BORDER=1%20CELLSPACING=1%20CELLPADDING=5&thead2%5Et4923=ALIGN=CENTER%20VALIGN=TOP&battr%5Et4930=BGCOLOR=white&fattr%5Et4932=class=intro&metaex%5Et4940=LINK%20href=/websnt/custom/cicsoepc/styl.css%20type=text/css%20rel=StyleSheet&TYPE%5Et4901=G&h1=1&search=~00000368
6. Janošec J (2007). Sekuritologie – nauka o bezpečnosti a nebezpečnosti. In: Vojenské rozhledy. AVIS-Praha. 16/3: 3–14. ISSN 1210-3292.
7. Kříž Z, Mareš M, Suchý P (2007). Sekuritologie: pavěda, nikoliv metavěda. In: Obrana a strategie. [online] [cit 2013-04-25]. No. 2. ISSN 1802-7199. Dostupné z: <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/aktualni-cislo-2-2007/volna-tribuna/sekuritologie-paveda-nikoliv-metaveda.html#.UX-Evj6HCAa>
8. Lorenc D a kol. (2013). Deset věcí, které vám Django o otroctví neprozradí. [online] [cit 2013-04-28]. Dostupné z: http://xman.idnes.cz/deset-veci-ktere-vam-o-otroctvi-django-neprozradi-f7h-xman-styl.aspx?c=A130119_183435_xman-styl_fro
9. Martinovský P (2009). Sekuritizace hrozby nedostatku vody v České republice. In: Obrana a strategie. [online] [cit 2013-04-22]. No. 2. ISSN 1802-7199. Dostupné z: <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/aktualni-cislo-2-2009/clanky/sekuritizace-hrozby-nedostatku-vody-v-ceske-republice.html#.UX-FXT6HCAY>
10. Meeting the challenge: the European Security Research Agenda (2006). ESRAB report. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. ISBN 92-79-01709-8.
11. Meziřezortní koncepce bezpečnostního výzkumu a vývoje ČR do roku 2015 (2008). [online] [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/mezirezortni-koncepce-bezpecnostniho-vyzkumu-a-vyvoje-cr-do-roku-2015.aspx?q=Y2hudWogMg%3d%3d>
12. Ministerstvo vnitra ČR: Odbor bezpečnostní politiky (2010). [online] [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/obchod-s-lidmi-dokumenty-982041.aspx>
13. Národní strategie boje proti obchodování s lidmi v ČR pro období 2012–15 (2012). Ministerstvo vnitra ČR: Odbor bezpečnostní politiky. [online] [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/obchod-s-lidmi-dokumenty-982041.aspx>
14. Otáhal T (2006). Vývoj korupce v ČR v období transformace. In: Working Paper. <http://www.transparency.cz/indexyl>. No. 14. ISSN 1801-4496. Dostupné z: <http://www.econ.muni.cz/centrum-vyzkumu-konkurencni-schopnosti-ceske-ekonomiky/publikacni-cinnost-a-vysledky/working-papers-cvks-esf-mu/>
15. Pernica B (2007). Profesionalizace ozbrojených sil: Trendy, teorie a zkušenosti, 1. vyd. Praha: AVIS, s. 27–28. ISBN 978-80-7278-381-6.
16. Smejkal V, Rais K (2003). Řízení rizik. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0198-7.
17. Transparency International: Indexy (2011). [online] [cit. 2013-04-10]. Transparency International: 2011. Dostupné z: <http://www.transparency.cz/indexyl>
18. Tůma M, Janošec J, Procházka J (2009). Obranná politika Československé a České republiky (1989–2009), Praha. ISBN 978-80-7278-522-3.
19. Waisová Š (2002). Úvod do studia mezinárodních vztahů. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk. ISBN 80-86473-16-3.

20. Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších ústavních zákonů (1993). [online] [cit. 2013-04-15]. § 67. In: Sbírka zákonů České republiky. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=40450&fulltext=&nr=1~2F1993&part=&name=&rpp=15#local-content>
21. Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, v platném znění (1994). [online] [cit. 2013-04-13]. In: Sbírka zákonů České republiky. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=42079&fulltext=&nr=153~2F1994&part=&name=&rpp=15#local-content>
22. Zpravodajské služby. Úřad pro zahraniční styky a informace (2010). [online] [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://www.uzsi.cz/cz/zpravodajske-sluzby.html>
23. Žampachová Z (2012). Bezpečnostní výzkum České republiky. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií.

✉ **Kontakt:**

Prof. RNDr. Jiří Patočka, DrSc., Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra radiologie, toxikologie a ochrany obyvatelstva, E. Destinové 46, 370 05 České Budějovice
E-mail: toxikology@toxicology.cz